

Η εξέγερση του 1821 στη Χαλκιδική

Φέτος, το 2021, γιορτάζουμε τον ξεσηκωμό των προγόνων μας, οι οποίοι πριν από 200 χρόνια πήραν τη μεγάλη απόφαση ή να ελευθερωθούν από τον ζυγό, τη σκλαβιά των Τούρκων ή να πεθάνουν γι' αυτόν τον ιερό σκοπό. Γιορτάζουμε την αρχή της αναστάσης της ελληνικής ψυχής, την αρχή της παλιγγενεσίας των Ελλήνων. Το γεγονός αυτό που γιορτάζουμε δεν ήταν έργο των λίγων, αλλά ολόκληρου του Ελληνισμού. Βέβαια, οι λίγοι εργάστηκαν για τον ξεσηκωμό του γένους με περισσότερες ελπίδες και ζέση παρ' όσο οι πολλοί. Οι λίγοι ένοιωσαν πιο δυνατά, παρ' όσο οι πολλοί, την ανάγκη ενός αγώνα, ο οποίος ή θα έδινε τη λευτεριά στο Έθνος ή θα το βύθιζε σε βαρύτερο, ίσως, απ' τον πρώτο ζυγό.

Αλλά εάν οι ψυχές όλων των Ελλήνων, μικρών και μεγάλων, ανδρών και γυναικών, δεν είχαν προετοιμασθεί μυστικά για τον Αγώνα πριν από αρκετά χρόνια από τον Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό, τον Αγιορείτη Ιερομάρτυρα, Εθνομάρτυρα και Ισαπόστολο και άλλους Ελληνοψυχους, ο οποίος (αγώνας) θα έκρινε για ζωή ή για θάνατο, και εάν οι δοκιμασίες τετρακοσίων χρόνων δεν είχαν γίνει ισοδύναμη λαχτάρα τους για τη λευτεριά, για το “ποθούμενο”, τα έργα και τα λόγια των λίγων, δεν θα μπορούσαν να είναι η αναστάσιμη φλόγα, η οποία ξεχύθηκε και έστησε ορθό τον Ελληνισμό, έτοιμο για τις πιο απίθανες θυσίες. Λέει, ο μεγάλος αγωνιστής του 1821, ο στρατηγός Ιωάννης Μακρυγιάννης στα «Απομνημονεύματά» του: «Πατρίς, να μακαρίζεις γενικώς όλους τους Έλληνες, ότι θυσιάσθηκαν για σένα να σε αναστήσουνε να ξαναειπωθείς άλλη μιά φορά ελεύθερη πατρίδα, όπου ήσουνε χαμένη και σβησμένη από τον κατάλογο των Εθνών. Όλους αυτούς να τους μακαρίζεις...». Είναι «όλοι αυτοί» εκείνοι, που πολέμησαν στην Αλαμάνα, στη Γραβιά, στο Βαλτέτσι, στο Σούλι, στο Μεσολόγγι, στα Δερβενάκια, στην Τριπολιτσά, στη Χίο, στη Νάουσα, στα Μαντεμοχώρια μας, στον Πολύγυρο, στα Βασιλικά και στην Κασσάνδρα. «Όλοι αυτοί» είναι οι αγρότες, οι βοσκοί, οι ναυτικοί, οι μικρέμποροι, οι σοφοί και οι αγράμματοι, οι πλούσιοι και οι φτωχοί, οι πολιτικοί, οι στρατιωτικοί και οι κληρικοί. «Όλοι αυτοί» είναι εκείνοι, που έβρεξαν με το αίμα τους κάθε γωνιά της Ελλάδας, είναι εκείνοι, που εκατό πολεμούσαν με δύο-τρεις χιλιάδες Τούρκους και συχνά χωρίς τροφές και πολεμοφόδια, μα με τη ψυχή πάντα όρθια. Λίγοι και πολλοί δε ξεχωρίζουν στον μεγάλο Αγώνα του '21, γιατί ένα είναι το πνεύμα, που εμπνυχώνει όλους τους Έλληνες απ' τον μεγαλύτερο ήρωα ως τον μικρότερο πολεμιστή. Στην Αλαμάνα πολέμησε ο Αθανάσιος Διάκος, ο Ανδρούτσος στη Γραβιά, ο Ζαφειράκης στη Νάουσα, ο Εμμανουήλ Παπάς, ο Κασσανδρινός καπετάν Στάμος Χάψας, ο επίσκοπος Ιερισσού και Αγίου Όρους Ιγνάτιος, ο Μαντεμοχωρίτης επίσκοπος Μαρωνείας Κωνσταντίνος και πολλοί άλλοι στη Χαλκιδική. Αλλά μαζί μ' αυτούς τους γνωστούς ήρωες πολεμούσαν με την ίδια ευψυχία οι άλλοι Έλληνες, που δεν θα μάθουμε ποτέ τα ονόματά τους. Άραγε, ποιοι ήσαν οι Μεσολογγίτες εκείνοι, που μέσα στον χαλασμό βγαίνοντας από την πόλη «ύψωσαν με χαμόγελο τη χαμένη όψη»; Ποιες ήσαν αυτές οι Σουλιώτισσες, που πήγαιναν στο θάνατο τραγουδώντας; Ποιες ήσαν οι Ναουσαίες, που έπεσαν στην Αραπίτσα; Ποιοι ήσαν οι Ιερισσιώτες, που σφάχθηκαν ομαδικά “στου Μαύρου νιου τ' αλώνι”; Ποιοι ήσαν οι Μαντεμοχωρίτες, που σκοτώθηκαν στο μακελειό της Παζαρούδας και του Εγρί Μπουτζιακ;

Ποιοι ήσαν οι 17 πατέρες της Μονής της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριάς, οι οποίοι «ετελειώθησαν διά ξίφους» με επικεφαλής τον Ηγούμενό τους Ιερομόναχο Μακάριο, κατά το ολοκαύτωμα της Μονής; Ποιοι ήσαν οι Συκιώτες, τα ένδοξα Συκιωτάκια, που έπεσαν μέχρι τον τελευταίο με τον αρχηγό τους τον Καπετάν Στάμο Χάψα στη μάχη των Βασιλικών; Ποιοι ήσαν οι Αγιορείτες μοναχοί, που έπεσαν μαχόμενοι με τον Εμμανουήλ Παπά;

Όλοι αυτοί, πάντως, δημιούργησαν τη νέα Ελλάδα. Και πρέπει ν' ακουστεί επί τέλους πόσοι πέθαναν γι' αυτόν τον σκοπό στην επτάχρονη τιτανομαχία και να σταθούμε για λίγο στοχαστικά μπροστά στις εκατόμβες των νεκρών μας. Δε θα τον πει τον αριθμό ο ομιλών. Θα μας τον πει ο μεγάλος Έλληνας δικαστής, ο Γεώργιος Τερτσέτης, που πέταξε τον αριθμό αυτόν στα μούτρα του εισαγγελέα της βαβαρικής Αντιβασιλείας, του Μάσσον, λέγοντας: «Η ελευθερία μας δεν οφείλεται εις τες μπαβαρέζικες ή γαλλικές λόγχες. Η ελευθερία μας, ω Επίτροπε, οφείλεται εις τα αίματα 800.000 Ελλήνων φονευμένων εις τον Αγώνα».

Μετά τα λίγα γενικά λόγια για την εξέγερση του 1821 πανελλαδικά ο λόγος τώρα θα στραφεί στην περιληπτική αναφορά ιδίως στην εξέγερση της Χαλκιδικής το 1821:

Τον Μάρτιο του 1821 ο Εμμανουήλ Παπάς ευρισκόμενος στην Κωνσταντινούπολη έλαβε εντολή από τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, Γενικό Έφορο των Πραγμάτων της Φιλικής Εταιρείας, να έρθει στη Μακεδονία και να προετοιμάσει ως αρχηγός την επανάσταση. Για στρατηγικούς κυρίως λόγους ο Εμμ. Παπάς αποβιβάστηκε στο Άγιον Όρος στις 23 Μαρτίου. Στις 17 Μαΐου στον Πολύγυρο δόθηκε το έναυσμα της επανάστασης στη Χαλκιδική, λόγω της προκλητικής συμπεριφοράς της μικρής τουρκικής φρουράς, η οποία έβριζε, απειλούσε και πυροβολούσε την προηγούμενη ημέρα τους κατοίκους. Αυτό το έναυσμα της επανάστασης είχε φροντίσει να προετοιμάσει ο Εμμ. Παπάς φθάνοντας στο Άγιον Όρος.

Σε σύσκεψη με τους Προϊσταμένους των Μονών στη Μονή Εσφιγμένου αποφασίστηκε η γενική στρατολογία όσων μπορούσαν να πάρουν όπλα στη Χαλκιδική. Σε λίγο σχηματίστηκε επαναστατικός στρατός αποτελούμενος κυρίως από αγιορείτες μοναχούς αλλά και από λαϊκούς, συνολικά από 3.900 πολεμιστές.

Ο Εμμ. Παπάς διαίρεσε τη δύναμη των πολεμιστών, μοναχών και λαϊκών, σε δύο φάλαγγες, σε δύο στρατιωτικά σώματα. Την πρώτη φάλαγγα ανέλαβε ο ίδιος και την άλλη την έθεσε κάτω από την αρχηγία του Κασσανδρινού καπετάν Χάψα.

Βγαίνοντας από το Άγιον Όρος οι δύο φάλαγγες την 1^η Ιουνίου η μεν πρώτη διεξήγαγε μάχες στην περιοχή της Ιερισσού η δε δεύτερη ανέβηκε και πέρασε τον Χολομώντα και από εκεί έφθασε στη Γαλάτιστα και στα Βασιλικά.

Μετά την κατάληψη της Ιερισσού από το στρατιωτικό σώμα του Εμμ. Παπά ο Μοναχός Γεδεών Ξενοφωντικός με τον επίσκοπο Ιερισσού και Αγίου Όρους Ιγνάτιο και με τμήμα ενόπλων μοναχών και λαϊκών κατευθύνθηκαν στα Μαντεμοχώρια και στις 3 Ιουνίου οι Μαντεμοχωρίτες επαναστάτησαν και ενώθηκαν με τις άλλες δυνάμεις του Εμμ. Παπά, ο οποίος προχώρησε από τη Ρεντίνα και την Παζαρούδα μέχρι το Εγρή Μπουτζιάκ, όπου μάλλον στρατοπέδευσε. Ερχόμενος όμως εκεί από την Κωνσταντινούπολη, για να καταστείλει την εξέγερση της Χαλκιδικής, ο Μεχμέτ Μπαϊράμ πασάς επιτέθηκε με ισχυρές δυνάμεις κατά τα μέσα Ιουνίου και «απώθησεν τους ενθουσιώδεις, αλλ' ασυντάκτους και κάκιστα εξωπλισμένους Έλληνας επαναστάτας», όπως γράφει ο ιστορικός Ιωάννης Βασδραβέλης. Ο Εμμ. Παπάς υποχώρησε προς τα ορεινά του Χολομώντα μέρη, αλλά το τουρκικό ιππικό αποτελούμενο από 3.000 ιππείς πρόφθασε την οπισθοφυλακή κοντά στο Εγρή Μπουτζιάκ και σχεδόν τη διέλυσε με πολλούς νεκρούς, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο Καπετάν Άγγελος Βασιλικός από την Κρήμη, ο οποίος υπηρετούσε ως σεργάρης στο Άγιο Όρος και ταυτόχρονα ήταν απεσταλμένος της Φιλικής Εταιρείας για τη διοργάνωση του επερχόμενου Αγώνα.

Στα Βασιλικά στο σώμα του Χάψα προστέθηκαν οι επαναστάτες των Βασιλικών και του Βάβδου. Εκεί ύστερα από σύσκεψη ονομάστηκε αρχηγός της φάλαγγας ο καπετάν Χάψας, ο οποίος στη συνέχεια ηγούμενος των στρατιωτικών δυνάμεων, που συγκεντρώθηκαν εκεί, επιτέθηκε κατά τουρκικής δύναμης, την οποία έτρεψε σε φυγή φτάνοντας μέχρι κοντά στο Σέδες.

Μετά τα γεγονότα αυτά ο Μπαϊράμ πασάς, ο οποίος στάλθηκε από την Κωνσταντινούπολη στη Θεσσαλονίκη, για να πατάξει την εξέγερση στη Θεσσαλία, στη Στερεά Ελλάδα και στην Πελοπόννησο, αλλά εξαιτίας της επανάστασης στη Βόρειο Ελλάδα διατάχθηκε να καταστείλει την εξέγερση της Χαλκιδικής, πραγματοποίησε στη Θεσσαλονίκη επιστράτευση. Στη συνέχεια προέτρεψε τον Αχμέτ μπέη των Γιαννιτών να βαδίσει κατά των επαναστατών της περιοχής Βασιλικών.

Στο στρατόπεδο αυτό, όπως γράφουν οι ιστορικοί, επικρατούσε αταξία από την έλλειψη αρχηγού κύρους και περιωπής, η ανοργανωσιά και η απειθαρχία και έτσι η ανδρεία τους και ο ενθουσιασμός τους δεν είχε καλό αποτέλεσμα. Ο καπετάν Χάψας ήταν ανδρείος πατριώτης, αλλά όχι ο κατάλληλος αρχηγός τακτικής και πολυπληθούς φάλαγγας. Οι επαναστάτες βλέποντας την επέλαση των Τούρκων και αντιλαμβανόμενοι ότι δεν ήταν δυνατό να αντιπαραταχθούν εναντίον τακτικού στρατού σε πεδιάδα αποφάσισαν να αντισταθούν στους πρόποδες του όρους Βούζιαρης, στέλνοντας προηγουμένως τα γυναικόπαιδα των Βασιλικών για ασφάλεια στο κοντινό μοναστήρι της Αγίας Αναστασίας.

Προχωρώντας η τουρκική δύναμη συγκρούστηκε κοντά στον Βούζιαρη, στην τοποθεσία «στον Τσεπέλ' τις πέτρες», με τους επαναστάτες του καπετάν Χάψα. Η σύγκρουση ήταν σφοδρή και αιματηρή. Υποθέτω ότι έγινε στα μέσα Ιουνίου. Ο Χάψας μαχόταν ανδρείως και με κραυγές και βρισιές απέκρουσε τους εχθρούς, αλλά ο αγώνας ήταν άνισος και οι εχθροί πολλαπλάσιοι και μάλιστα στρατιώτες του τακτικού στρατού εξασκημένοι στις μάχες. Οι άνδρες του Χάψα έπεφταν ο ένας μετά τον άλλο στο πεδίο της μάχης και τελικά ο αρχηγός όντας στη συνέχεια επικεφαλής των υπολοίπων πολεμιστών και των οπλαρχηγών του Βάβδου ρίχθηκε στη μέση του εχθρικού στρατού και μετά από σκληρό αγώνα σώμα με σώμα έπεσε στο πεδίο της μάχης και της τιμής μαζί με τους πολεμιστές της Συκιάς και του Βάβδου. Συνολικά σκοτώθηκαν 62 Έλληνες στην τοποθεσία «Κομμένοι ή Σ'κιωτούδια», η οποία πήρε το όνομά της από τους πολλούς πολεμιστές από τη Συκιά, που έπεσαν μαχόμενοι εκεί, και πάνω από 500 Τούρκοι.

Τα γυναικόπαιδα, που κατέφυγαν στο Μοναστήρι, επειδή η αίτησή τους για αμνηστία δεν έγινε δεκτή, εγκατέλειψαν τη νύχτα το μοναστήρι και μέσω Γαλάτιστας και Βάβδου έφθασαν στον Άγιο Νικόλαο, όπου επιβιβάστηκαν σε πλοία και κατέφυγαν στη Στερεά Ελλάδα.

Την επόμενη μέρα οι Τούρκοι από τα Βασιλικά έφθασαν στο Γαλαρινό απέναντι από το Μοναστήρι, στο οποίο έστειλαν αναγνωριστική περίπολο. Αυτή όμως χτυπήθηκε από παρεξήγηση από τους φύλακες του Ηγούμενου Ιερομονάχου Μακαρίου.

Ο Ηγούμενος Μακάριος δεν επιθυμούσε να προβάλλει αντίσταση, για να διασώσει το περικαλλές Μοναστήρι από τη μανία των Τούρκων. Αν και από το χτύπημα κατά της τουρκικής περιπόλου δεν σκοτώθηκε κανένας Τούρκος, όμως οι Τούρκοι, παίρνοντας αφορμή απ' αυτό το γεγονός, λεηλάτησαν το Μοναστήρι, σύλησαν τους θησαυρούς του, το πυρπόλησαν και αποκεφάλισαν 18 μοναχούς.

Έμειναν ελάχιστοι μοναχοί στο μοναστήρι και οι υπόλοιποι, όσοι διασώθηκαν διασκορπίστηκαν σε άλλους τόπους μακρινούς. Το μοναστήρι, γράφουν σε επιστολές τους λίγα χρόνια μετά οι εναπομείναντες μοναχοί, «είναι διακεκαυμένον περιέχον μόνον πετρών σωρούς, υπάρχει εξίτηλον και στερείται πάντων των εις το είναι και λέγεσθαι ερείπιον ον και των περιστάσεων παρανάλωμα», δεν υπάρχουν λείψανα αγίων, διότι «τα άρπαξαν οι αιμοβόροι λύκοι», και οι ίδιοι βρίσκονται σε ελεεινή κατάσταση, διότι «τους ηφάνισε η πυρκαϊά» και τους «εξεγύμνωσεν εις το παντελές». Παρά ταύτα, πριν ή μετά την καταστροφή (μεταξύ Ιουνίου και Σεπτεμβρίου 1821) το Μοναστήρι της Αγίας Αναστασίας παραχώρησε στους αγωνιστές της Κασσάνδρας ένα πλοίο για τις ανάγκες της πατρίδας, το οποίο παρέλαβε ο Εμμ. Παπάς για να χρησιμεύσει ως πυρπολικό κατά των εχθρικών τουρκικών πλοίων.

Μετά τα γεγονότα αυτά, που είχαν τραγικές συνέπειες για τα δυο στρατιωτικά σώματα, ο Εμμ. Παππάς ακολουθούμενος από 20 πολεμιστές οπισθοχώρησε προς τον Πολύγυρο μέσω του ορεινού όγκου του Χολομώντα. Μετά από τον Πολύγυρο ο Εμμ. Παππάς μεταστάθμισε στη χερσόνησο της Κασσάνδρας με σκοπό να ετοιμάσει ισχυρότερη άμυνα κατασκευάζοντας πρόχειρα οχυρωματικά έργα.

Η επανάσταση στη Χαλκιδική περιορίζεται στο Άγιον Όρος και στην Κασσάνδρα. Στις 26 Ιουλίου ο Γιουσούφ μπέης, ο οποίος τον προηγούμενο μήνα κατέπνιξε κάθε απόπειρα εξέγερσης στη Θεσσαλονίκη, εκστράτευσε, μέσω της κοιλάδας του Λαγκαδά, κατά της Βόρειας Χαλκιδικής, για να τιμωρήσει τους επαναστάτες, αρχίζοντας το θεάρεστο (δηλ. αρεστό στον Αλλάχ!) έργο του από την κωμόπολη Παζαρούδα (Απολλωνία), όπου συνέλαβε και έπνιξε στην κοντινή λίμνη Βόλβη στους περισσότερους κατοίκους της, και από την Ιερισσό, όπου έσφαξε πάνω από 400 κατοίκους της, αυτός λοιπόν ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη στις 26 Ιουλίου με στρατό, για να αναλάβει την αρχηγία των τουρκικών στρατευμάτων, που βρίσκονταν στον ισθμό της Κασσάνδρας.

Στο τέλος Σεπτεμβρίου η κατάσταση των επαναστατών της Κασσάνδρας ήταν απελπιστική από έλλειψη χρημάτων και πολεμοφοδίων. Στις κρίσιμες αυτές στιγμές ο Δημήτριος Υψηλάντης, για να προσδώσει στον Εμμ. Παπά κύρος και δύναμη, τον διορίζει «πληρεξούσιον αρχηγόν και διοικητήν του Αγίου Όρους, της Κασσάνδρας και της Θεσσαλονίκης».

Στα μέσα Οκτωβρίου ο διορισμένος από τον σουλτάνο διοικητής των στρατευμάτων και πασάς της Θεσσαλονίκης Μεχμέτ Εμίν (γνωστός ως Εμπού Λουμπούτ, δηλ. ροπαλοφόρος)

εκστρατεύει με 3000 άνδρες εναντίον της Κασσάνδρας, που την υπερασπίζονται 430 Έλληνες. Λίγες μέρες μετά ο Λουμπούτ πασάς με επιστολή του ζητεί από τους υπερασπιστές της Κασσάνδρας να παραδοθούν και υπόσχεται γενική αμνηστεία. Όμως ο Εμμ. Παπάς, οι πρόκριτοι και οι οπλαρχηγοί απορρίπτουν τις προτάσεις του πασά και αποφασίζουν να αγωνιστούν “μέχρις εσχάτων”.

Έτσι ο πασάς στις 30 ή 31 Οκτωβρίου εξαπολύει την τελική επίθεση και παρά την ηρωική αντίσταση των Κασσανδρινών η Κασσάνδρα καταλαμβάνεται και υποτάσσεται στους Οθωμανούς, με αποτέλεσμα να ακολουθήσουν φόννοι, λεηλασίες, ανδραποδισμοί και ωμότητες σε βάρος των Κασσανδρινών. Τότε και ο Εμμ. Παπάς με τον γιό του Αθανάσιο και τον υπασπιστή του κατέφυγαν στην Άθυτο και από εκεί με το πλοίο του Χατζηβισβίζη περνούν στο Άγιον Όρος και συγκεκριμένα φθάνουν στην πρωτεύουσά του τις Καρυές.

Η είδηση της κατάληψης και της υποταγής της Κασσάνδρας στους Τούρκους δημιουργεί πανικό στους Αγιορείτες μοναχούς. Στις 8-9 Νοεμβρίου Αντιπρόσωποι των Μονών συγκεντρώνονται στη Μονή Κουτλουμουσίου και αποφασίζουν να ελευθερώσουν τον Τούρκο Αστυνομικό Διοικητή του Αγίου Όρους και να προσκυνήσουν υποτασσόμενοι στους Τούρκους.

Μετά την υποταγή του Αγίου Όρους ο Εμμ. Παπάς πληροφορείται ότι κινδυνεύει να συλληφθεί, αφού ο αποφυλακισμένος Αστυνομικός Διοικητής του Αγίου Όρους με έγγραφό του προς τους μοναχούς της Μονής Εσφιγμένου ζητεί να συλλάβουν τον ηγούμενό τους Ευθύμιο τον Εμμ. Παπά και τον πληρεξούσιο του Νικηφόρο Ιβηρίτη, και φεύγει με το πλοίο του Χατζηβισβίζη από τη Μονή Εσφιγμένου για την Ύδρα, παίρνοντας μαζί του τους γιούς του Αθανάσιο και Ιωάννη, τον Γραμματέα του Δημήτριο Οικονόμου, τον υπασπιστή του Ιωάννη Χατζηπέτρου, τον Ηγούμενο Εσφιγμένου και λίγους οπλαρχηγούς και πολεμιστές. (Ο Ιβηρίτης Νικηφόρος έφυγε με άλλο πλοίο).

Όμως η κατά το ταξίδι για την Ύδρα καρδιά του αρχιστράτηγου Εμμ. Παπά δεν άντεξε στις υπεράνθρωπες προσπάθειες, που κατέβαλε από τον ερχομό του στο Άγιο Όρος και στις φοβερές συγκινήσεις στο μέτωπο της Κασσάνδρας και σταματά να χτυπά κοντά στον Καφηρέα. Τον έβγαλαν νεκρό στην Ύδρα και τον έθαψαν στις 5 Δεκεμβρίου του 1821 με μεγάλες τιμές, όπως γράφει ο Μακεδόνας Νικόλαος Κασομούλης στα “Ενθυμήματα” του.

Η Χαλκιδική κατά την εξέγερση του 1821 καταστράφηκε σχεδόν ολοκληρωτικά. Κάηκαν – πυρπολήθηκαν 78 ελληνικά χωριά και 59 αγιορείτικα μετόχια, γι’ αυτό και σώζονται ελάχιστα μνημεία, που χρονολογούνται πριν από το 1821. Ανάμεσα στα χωριά αυτά ήταν και η Λιαρίγκοβη (η Αρναία), της οποίας πολλοί κάτοικοι κατέφυγαν στο Άγιον Όρος, για να γλυτώσουν. Από την πυρπόληση του χωριού σώθηκαν μόνο 4-5 σπίτια. Κάποιοι από τους κατοίκους που έφευγαν για το Άγιον Όρος έσκαψαν και παράχωσαν στη γη τόπια υφαντά, ποδιές και άλλα, και όταν μετά από 6 μήνες (τα Χριστούγεννα) επέστρεψαν άλλα απ’ αυτά είχαν καεί και άλλα είχαν λιώσει και επίσης επιστρέφοντας κάποιοι κάτοικοι στο χωριό βρήκαν τα σταφύλια στα κλήματα σταφιδιασμένα και τα χόρτα αθέριστα, ακόσιστα και σήκωναν τα χιόνια και τα κόσιζαν για τα ζώα τους. Τα σταφύλια τα έστιβαν και έβγαλαν κρασί σαν κονιάκ. [Οι πληροφορίες για τη Λιαρίγκοβη είναι της Αθηνάς Γαϊτάνου-Γιαννιού, μιας γυναίκας δράσεως, φίλης της Αρναίας, συνεργάτιδας των γυναικών της στα χρόνια 1930-1932 και συμπατριώτισσας του τότε επισκόπου Ιερισσού και Αγίου Όρους Σωκράτη Σταυρίδη (Κωνσταντινουπολίτες και οι δυο, από τη Σηλύβρια ο ένας και από το Μακροχώρι η άλλη)]. Αφού, λοιπόν, κάηκαν 80 περίπου χωριά της Χαλκιδικής χερσονήσου θα πρέπει να χρησιμοποιούμε τις φράσεις: Ο Χαλασμός της Χαλκιδικής ή το Ολοκαύτωμα της Χαλκιδικής.

Αγαπητοί συμπατριώτες και παρεπιδημούντες λίγα λόγια ακόμα θα σας πω ως επίλογο:

Οι Έλληνες του ’21 ήσαν δυνατότεροι από τους Τούρκους, κατά την ίδια έννοια, που ήσαν δυνατότεροι από τους Πέρσες οι άλλοι Έλληνες του Μαραθώνα, της Σαλαμίνας, των Θερμοπυλών, των Πλαταιών. Κι όμως ο αγώνας εκείνος κάτω απ’ τη φαινομενική τρέλλα του ήταν η πιο λογική πράξη, όπως κι ο ξεσηκωμός του ’21 ήταν λογικότερη πράξη. Οι Τούρκοι είχαν με το μέρος τους στον αγώνα εκείνο την ύλη. Οι Έλληνες είχαν τη ψυχή. Τετρακόσια χρόνια βαφτίζονταν στην κολυμβήθρα του πόνου. Τέτοια και τόση δοκιμασία άλλον λαό θα τον είχε τσακίσει για πάντα. Τον Έλληνα τον κράτησε στητό κι έκαμε ατσάλινη τη ψυχή του. Σ’ αυτή τη χλιοβασιτισμένη, αλλά πάντα ορθή ψυχή του στηρίχθηκαν οι Έλληνες, για να

κάνουν τη μεγάλη τους τρέλλα, την Επανάσταση. Τόλμησαν να τα βάλουν μια χούφτα άνθρωποι με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπως τα 'βαλλαν εκατόν είκοσι χρόνια αργότερα με την Ιταλική Αυτοκρατορία, όπως θα τα βάζουν πάντα με όποιον θέλει να υποδουλώσει αυτή την αθάνατη Ελληνική ψυχή, γιατί πάντα κρίνουν πώς “η ευδαιμονία είναι η ελευθερία και η ελευθερία η ευτυχία”.

Αλοίμονο, αν ήταν παραφροσύνη να αντιτάσσεται το πνεύμα στην ύλη! Αλοίμονο, αν ήταν παραφροσύνη να αντιτάσσεται το δίκαιο στο άδικο! Αλοίμονο, αν ήταν παραφροσύνη να αντιτάσσεται η ελευθερία στη σκλαβιά! Και στον Αγώνα αυτόν νικά πάντα η ψυχή. Γεμάτοι από την έννοια του χρέους αυτού και γεμάτοι από τη συνείδηση ότι είναι ένα Έθνος, που του αξίζει να ζει ισότιμα με όλα τα ελεύθερα κράτη, να ζει και να δημιουργεί μέσα στον αέρα της ελευθερίας την αθάνατη ελληνική ψυχή, ξεκίνησαν όλοι οι Έλληνες για τον Αγώνα τους. Αυτά τα στοιχεία-όπλα κληρονόμησαν εκείνοι το 1821, για να τα κληροδοτήσουν και σε μας. Όπλα που είναι αρκετά, για να δώσουν τη νίκη, όποτε χρειασθεί, για να φέρει και πάλι “της νύχτας το ξημέρωμα”!